

Relații interetnice în Dobrogea anilor 1918 - 1940

drd. Limona Răzvan

LOCUIRE ȘI TRADIȚII

Spațiul dobrogean este marcat, până la 1878, de o precaritate a locuirii datorită conflictelor militare și depopulărilor repetate, întrerupte de colonizări spontane sau organizate de guvernele otomane.

Locuirea în Dobrogea poate fi împărțită în 3 etape, cu accentul pus pe a doua perioadă când habitatul este remodelat prin apariția satelor de colonizare și modernizarea celor vechi unde se generalizează locuința cu trei încăperi ce "folosește modele urbane preluate de meșterii locali angajați la oraș, de regulă, ca mână de lucru nespecializată", parte a eforturilor statului de sistematizare a teritoriului. În consecință gospodăria și satul își schimbă înfățișarea pentru a se

adapta cerințelor economiei agricole, în paralel cu împrumuturile de construcție și decorare între grupurile etnice locale.

Diferențele de locuire tind uneori să dispară, cum este cazul satului Ciucurova unde locuința turcă a luat forma celei caracteristice germanilor sau satele mixte din arealul lacului Razelm unde s-a impus casa tipic românească, concepția locuirii pe orizontală fiind întâlnită la turci, tătari, aromâni și bulgari ce împărtășesc aceeași viziune asupra familiei, reflex al organizării lor sociale patriarhale.

Italienii și germanii preferau casele pe 2 niveluri, asemănătoare cu cele construite la oraș și uneori având planul și aspectul celor românești, în timp ce elemente specifice ca

prisma sunt întâlnite la români, bulgari, greci, slavi, dar nu și la germani, turci sau tătari.

În funcție de mentalitate și posibilități apar de asemenea diferențieri la nivelul materialelor de construcție folosite. Astfel piatra este utilizată de populația aromână, bulgară, italiană și germană, în timp ce lutul este întâlnit la români, bulgari, turci - tătari, etc. Modificări importante apar în unele zone colonizate cu aromâni "*posesori ai unui mod de viață diferit, esențial pastoral, care reclama cel puțin alte anexe gospodărești destinate creșterii oilor*", dar influențele urbane și ritmul diferit al modernizării își pun amprenta în special în satele din apropierea zonelor urbane.

Credințele și obiceiurile legate de construirea și deco-

rarea casei reflectă cel mai pregnant nivelul întrepătrunderii tradițiilor locale. De aici rezultă practici comune ca așezarea unor obiecte la temelia casei pentru bogăție și fericire sau, la populațiile creștine, utilizarea aghiazmei și crucii din lemn ornate cu flori și ștergar pusă pe fiecare rând de zidărie ridicat în timp până la căpriori. Simbolismul magic al decorațiilor interioare este legat de folosirea țesăturilor textile denumite generic ștergare (români) și geaulăc/cevre (turci, tătari) pe care se întâlnesc motive comune - arborele vieții, laleaua, figuri geometrice-tradițiilor ce implică ciclul anilor și relația om - natură, modalități de decorare prezente de altfel în tot sudul țării.

IMAGINEA CELUILALT ÎN LUMEA DOBROGEANĂ

În 1913 Dobrogea veche avea o populație compusă din 216.000 români și 164.000 locuitori de alte naționalități, iar statul român încearcă să mențină condițiile necesare păstrării toleranței și libertății, sprijinind activitatea spirituală și culturală a dobrogenilor.

La nivel religios statul își asumă, între 1913 - 1945, salarizarea personalului și întreținerea moscheilor musulmane și a sinagogilor din Dobrogea și Cadrilater. Pentru a oferi naționalităților posibilitatea de a-și păstra tradițiile și cultura este sprijinită financiar și material rețeaua școlară pre-universitară, a cărei imagine tolerantă este reflectată în opiniile istoricului Orest Tafrali. Astfel, populația musulmană beneficia de seminarul de la

Babadag, ce asigura 8 ani de studii în limbile română, turcă și arabă, iar numeroși hogi au fost acceptați să predea limba turcă, chiar și în școlile românești frecventate de etniile turcă și tătară, ca modalitate de unire în jurul idealului comun al progresului tuturor.

Preocupările comunității musulmane și a autorităților române pentru răspândirea științei de carte printre mahomedani sunt scoase în evidență de deputatul PNT de Constanța Selim Abdulachim, atât ca parte a eforturilor comune de blocare a propagandei bulgare, cât și din necesitatea ridicării sociale a unor pături sărace. *"În județele Cadrilaterului, precum și în Dobrogea ... puțini, foarte puțini din tinerii musulmani din această provincie, au apucat drumul școlii noastre și dacă cercetăm cauzele acestui absentism, vom găsi în primul rând lipsa de mijloace materiale"*. Din inițiativa autorităților române apare ziarul *"Dobruca Gazetasi"* (Gazeta Dobrogei), urmat de *"Dobruca Sadasi"* (Glasul Dobrogei) sau *"Cuvântul Dobrogean"*, implicat în apărarea pro-

priilor concetățeni și reducerea impactului activităților violente ale comitagiilor. Remarcăm opinia pozitivă a comunității musulmane față de români și statul român *"care din propria pornire și resurse a întins asupra noastră lumina - ajutându-ne să avem școlile și geamiile noastre - cum puține alte state pretinse civilizate au făcut-o"* și descrierea pitorească făcută de învățătorul I. Dumitrescu la 1920 populației tătare din Dobrogea veche sau opinia favorabilă față de turci a lui Nicolae Iorga ce scria că *"județul Constanța și-a păstrat turcii, el n-a primit cu grămada bulgari bogați din Basarabia"*.

În mediul rural guvernele sprijină, în general, ridicarea unei singure școli pentru întreaga comunitate, spre deosebire de orașele mari, încurajând *"învățământul românesc - orientare justificată și de creșterea demografică a populației, confirmată de statistici, fără a descuraja instrucția în școlile aparținând altor etnii"*. Această politică culturală permite permanentizarea folosirii unor învățători și profesori aparținând

naționalităților și subvenționarea școlilor confesionale aparținând germanilor, evreilor și turcilor, ce capătă statut de școli publice în 1922.

Ca rezultate menționăm creșterea constantă a numărului școlilor, chiar în condițiile dificile create de marea criză dintre 1929 - 1933 și situarea județelor Constanța și Tulcea pe locurile 3, respective 5 la nivelul țării prin raportul știutorilor de carte. În plus, guvernele au acordat o atenție deosebită învățământului din Cadrilater unde au funcționat aproximativ 400 de școli primare, 6 gimnazii române, bulgare și mixte, 4 licee române și 4 bulgare, diferite școli profesionale sau comerciale.

Spre deosebire de Yugoslavia, de exemplu, guvernele României nu s-au confruntat cu probleme naționale de intensitatea celor provocate de conflictul sârbo - croat datorită aplicării corecte a prevederilor Constituției din 1923 și a faptului că *"Românii alcătuiau majoritatea clară a populației; minoritățile erau dispersate, fiecare în parte constituind o mică parte din numărul total"*. Evreii beneficiau de o situație economică excelentă la nivelul țării, dar imaginea lor generală, ce a provocat atacurile legionarilor, nu poate fi aplicată și pentru Dobrogea. Rolul lor este mai puțin semnificativ la nivelul marilor armatori sau a comercianți de petrol, cereale sau cherestea, unde sunt concurați de familiile grecești și armenesti, fiind concentrați în special în categoriile negustorilor mici și mijlocii și a meseriașilor, fapt ce nu împiedică existența unor opinii negative privind activitatea tuturor. Armenii, de exem-

plu, sunt implicați, în mod pozitiv, și în procesele politico-administrative al provinciei, în calitate de membri ai Consiliilor comunale despre care secretarul general al Primăriei Constanța Ioan Focșa declara în 1923 că *"Aceștia sunt fruntașii orașului, care au condus gospodăria comunală în poacă de la reocupare și până astăzi și ne mândrim că, printre dâșșii, s-au găsit oameni de inimă, cu dorul pentru binele și propășirea comunei, care i-au asigurat un progres netăgăduit, fiind o pildă pentru noi perseverența și cinstea lor în administrația publică"*.

Activitatea culturală bulgară nu vizează doar scopuri iredentiste, continuând munca depusă de profesorii și preoții lor dinainte și după 1878 de păstrare și promovare a limbii și tradițiilor proprii. Contactele cu locuitorii de diferite neamuri și lumea modernă provoacă însă renunțarea treptată la tradiții și obiceiuri, precum și schimbări la nivelul hainelor, împrumutate de la orășeni (*"târgoveți"*) și limbii unde se mențin numeroase cuvinte turcești și pătrund cele române .

Comparativ cu situația din Bulgaria sau Yugoslavia guvernele române le respectă toate drepturile de cetățeni menționate în Constituție, idee întărită de C. Brătescu în 1938 ce declara că *"Voim să trăim în cele mai bune raporturi de prietenie cu vecinii noștrii de la miazăzi ... Câți bulgari avem noi în Cadrilater, aceasta o știm cu toții; câți români trăiesc însă în regatul Bulgariei, aceasta o știu prea puțini români și poate că cifra adevărată ne va fi peste puțină a o cunoaște"*.

Această atitudine toleranță este uneori încălcată de reprezentanți ai naționalității bulgare ce recurg la afirmații incorecte sau folosesc școala ca spațiu de propagandă a ideilor iredentiste, ignorând realitățile geografice și etnice.

Este demnă de semnalat rezistența față de educația școlară la țară, prezentă și la alte etnii din motive economice, imaginea de buni gospodari și de etnie puțin interesată de politică *"unde promit la toți și fac după cum și-au pus în gând"*.

Spre deosebire de bulgari, ruși - lipoveni și evrei , problemele rromilor nu se intersectează cu situațiile legate de păstrarea identității proprii sau iredentism, mențiunile despre ei având referiri strict economice și infraționale. În general locuitorii cer îndepărtarea sălășurilor de rromi de pe raza orașelor sau satelor din cauza furturilor și uneori folosesc incidente violente pentru a lega oamenii politici aparținând partidului la guvernare de presupuse instigări ale bandelor de rromi împotriva adversarilor politici. Din documentele păstrate în arhivă rezultă practicarea unor mici meșteșuguri, de-a lungul peregrinărilor prin provincie și situația sanitară precară, menționată de serviciul administrativ al Ținutului Dunărea de Jos în 1938.

Dintre coloniști aromânii se bucură de multă atenție datorită statutului lor special, din punct de vedere al originii și spațiului de locuire. Caracterizați de avocatul aromân Vasile Th. Muși drept harnici, onești și cumpătați la 1924, familiarizați din Macedonia cu

moravurile și tradițiile bulgarilor și turcilor printre care urmau să trăiască în Cadrilater, ei au fost cea mai bună soluție *"pentru neamul românesc atât din punct de vedere național, cât și din punct de vedere economic"*. În opinia lui C.D. Constantinescu - Mircești nu se deosebesc de ceilalți decât printr-un spirit de inițiativă mai mare și preferința pentru păstorit, în timp ce Pamfil Șeicaru îi compară în Adunarea Deputaților cu *"un dig de rezistență românească"* în fața bulgarilor. Sub o altă lumină sunt priviți de unii autori bulgari, ce consideră că *"înarmați și montați șovinist sunt folosiți ca forță de șoc a românismului"*, idee împărtășită și de PCR din România ce îi consideră a fi *"elemente recalcitrante contrarevoluționare"*, folosite de burghezia română pentru subjugarea

naționalităților dobrogene. Cea mai expresivă imagine despre sentimental național în rândul aromânilor o găsim însă în articolul *"O comoară a neamului"*, publicat în 1933 de Nicolae Iorga în ziarul *"Neamul Românesc"*, unde se menționează următoarele: *"Oameni de credință și de vitejie, călăuzi, ostași, ctitori de orașe, strabători de țeri și mari creatori. I-am primit ca pe niște pribegi, când ei sunt invitații nostri, și i-am tratat uneori ca pe niște miluiți, când ei nu știu ce înseamnă mila nimănui. E vremea să se înțeleagă ce sunt așezările lor: cetățile noastre la granița cea mai primejduită din lăuntru chiar. Iar, dacă dintre ei câte o păreche ar vrea să se desfacă din comunitățile lor strânse, nu poate fi mai bun învățător de gospodărie inteligentă și de demnitate omenească prin satele*

noastre unde sunt încă atâtea brațe încrucișate și frunți de-prinse a se pleca oricarii încălcări, decât dânsii". În ceea ce privește opțiunea legionară a aromânilor, Puiu Dumitru Bordeiu arată că în Ardeal, Oltenia și Dobrogea *"procesul pătrunderii legionarismului se desfășurase până atunci [1932] lent și anevoios spre deosebire de alte regiuni ale țării"*, obligându-l pe Corneliu Zelea Codreanu să ceară axarea propagandei legionare spre cele trei provincii și Bucovina la 1933. Creșterea influenței gărzii în rândul aromânilor se datorează opririi colonizărilor în Cadrilater și intensificării deznaționalizării lor în Grecia, Bulgaria și Yugoslavia, afectând în primul rând pe studenți, elevi de liceu și țărani, fără a reuși însă să dezvolte o structură similară celei din Moldova.